

LANG LEVE DE LAATBLOEIERS

GEEF DIT NAJAAR DE
BIODIVERSITEIT EEN BOOST
in jouw tuin of balkon!

Een extra kleurrijk actiepakket vol met:

- Praktische tips voor een bloeiende tuin in het najaar
- Verhalen van Ruben Vermeer, boswachter Veluwezoom
- Bloeikalender voor een jaarrond bloeiende tuin

Natuurmonumenten

Foto: Stefan Claessens

ONZE BIODIVERSITEIT HOLT ACHTERUIT

We zijn 85% van de Nederlandse natuur kwijt. En wat weg is, komt niet vanzelf terug. Laat de natuur weer leven, óók tijdens het najaar. Want wist je dat het najaar, net zoals deze prachtige graffiti, juist heel kleurrijk kan zijn met de mooiste, inheemse laatbloeiers? En dat laatbloeiers cruciaal zijn voor onze bijen, vlinders, vogels en andere dieren? Lees hoe jij je tuin zelfs tijdens de natte, koude maanden laat groeien en bloeien. Zodat de natuur die nu verloren is, straks weer de ruimte krijgt.

*Mathiska Lont,
Roswachter met groene vingers*

Lange leve het najaar,
Lang leve de laatbloeiers!

GEEF JE TUIN LIEFDE DIT NAJAAR!

De liefde die jij je tuin of balkon nu geeft, zie je straks rijkelijk terug. In deze brochure laten we je zien hoe je tijdens het najaar (en daarna) goed zorgt voor jouw buiten. Of dat nou een mooie, grote tuin is of een fijn stadsbalkon, de natuur kan jouw hulp ook tijdens deze maanden goed gebruiken.

Zo heb jij straks misschien wel het hele jaar lang kleurrijke bloeiers, terwijl de biodiversiteit daarvan optimaal profiteert. Een win voor jou en een win voor de natuur dus!

AAN DE SLAG MET JOUW BLOEIKALENDER!

Met jouw nieuwe bloeikalender weet je precies wanneer wat groeit en bloeit zodat jij het hele jaar door een bloeiende tuin of balkon hebt!

[Lees meer op pagina 16](#)

WAT ONTDEK JE IN DEZE EDITIE?

INHOUDSOPGAVE

6. DE BIODIVERSITEIT
IN JOUW TUIN

8. HET NIEUWE
TUINSEIZOEN

9. PLANTEN & POTEN
BIJ JOU THUIS

10. TIPS OM TE ZAAIEN
& BLOEIEN

11. HET HELE JAAR
DOOR BLOEIERS

12. HOE MAAK JE JE
TUIN WINTERKLAAR?

13. EEN GEZONDE
BODEM & CYCLUS

14. TIPS VAN BOSWACHTER
RUBEN VERMEER

16. DE VROEG-TOT
LAATBLOEIKALENDER

BIODIVERSITEIT IN JOUW TUIN

JOUW TUIN

ALLES IS MET ELKAAR VERBONDEN

In en rond jouw tuin of balkon leven veel verschillende soorten dieren en planten. De een heeft de ander hard nodig. Wist je dat je door het planten van bijvoorbeeld blauwe knoop in je tuin, je zelfs de buizerds in je buurt verder op weg helpt?

EEN BLOEIENDE TUIN IS EEN BIODIVERSE TUIN

In de natuur hangt alles met elkaar samen. Bloemen zijn afhankelijk van bijen, bijen afhankelijk van bloemen. De een kan niet zonder de ander. Veel bomen kunnen niet zonder schimmels en vogels overleven alleen dankzij insecten. Biodiversiteit is het gigantische netwerk van relaties tussen planten en dieren.

En mensen? Wij zijn ook sterk afhankelijk van alles wat groeit en bloeit. Zo is 75% van onze voedselgewassen afhankelijk van de bestuiving door insecten. En maar liefst 76% van onze insecten is verdwenen. Werk aan de winkel dus. En dat kan gewoon bij jou thuis.

HET NAJAAR, OFTEWEL 'HET NIEUWE TUINSEIZOEN'

Wat je in het najaar doet, heeft het hele jaar door voordelen voor je tuin of balkon. Planten slaan goed aan in de warmere nazomers en ontwikkelen sterke wortelstelsels. Dit zorgt in het voorjaar voor snelle groei en bloei, wat weer meer nectar oplevert voor bestuivers. Een ander voordeel is dat pas aangeplante planten in het begin veel water nodig hebben, en in het najaar regent het doorgaans vaker dan in het voorjaar of de zomer.

De natuur leeft in het najaar, ook al zie je dat veel minder. Onder de grond leven bollen en wortelstelsels rustig verder. Dieren en planten bereiden zich voor op de winter door een wintervoorraad aan te leggen, aan te sterken en te verstoppen in stengels. Zonde als we hen dan niet extra helpen!

JAAR! DOE DIT NA-JA
DIT NA-JAAR! DOE D
DOE DIT NA-JAAR! DO
DIT NA-JAAR! DOE

WAT JIJ ALLEMAAL KAN DOEN PLANTEN & POTEN

1. Voorjaarsbollen poten

Plant het liefst biologische bloembollen tussen september en half december. Ze bloeien vanaf januari - februari, wat goed is voor hommels en vlinders na hun overwintering. Daar geniet ook de rest van je tuin of balkon van.

2. Een struik of boom planten

Plant in november een boom of struik voor de dieren in je tuin. Dit biedt insecten nectar, vogels bessen, nestplaatsen en schuilplekken. Kleine moeite, groot gebaar!

3. Bessen of vruchten trakteren

Dieren die zich voorbereiden op de winter hebben baat bij calorierijk voedsel. Vogels houden van planten zoals vlier, Gelderse roos, lijsterbes, duindoorn, klimop en vuurdoorn. Voeg ook een braam, framboos, rode bes of kruisbes toe; ze zijn mooi en lekker!

4. Inheemse soorten planten

Kies voor bomen en struiken die hier van nature groeien zoals sporkehout, wilde lijsterbes, klimop, hazelaar, winterlinde en veldesdoorn. Ze groeien makkelijker, zijn bestand tegen plagen en bieden voedsel en nestplaatsen voor dieren.

5. Verdeel en bloei

Na het groeiseizoen kun je te grote planten scheuren. Spit de plantwortel met een spade in stukken en plant deze op een ander mooi plekje. Zo geef je de plant op meerdere plekken ruimte om volgend jaar te groeien.

6. Een nieuw plekje voor je planten

Tweejarige planten zoals stokrozen en dagkoekoeksbloemen, vormen het eerste jaar rozetten en bloeien het tweede jaar. Verplaats nu de rozetten zonder veel schade. Heb je er teveel? Dun ze uit of geef ze weg. Bloeien doe je samen!

WAT JIJ ALLEMAAL KAN DOEN ZAAIEN & BLOEIEN

1. Zaden en vruchten verzamelen

Planten, bomen en struiken maken zaden en vruchten. Verzamel ze nu en zaai of plant ze direct of in het voorjaar. Laat ook wat vruchten en zaden hangen voor de dieren in je tuin, anders worden ze nu al hongerig.

Opkomende boompjes

Vind je weleens een opkomend boompje in je tuin? Gaaien en eekhoorns vergeten vaak hun verstopte hazelnoten en beukennoten die dan in het voorjaar uitlopen. Soms komt hulp uit onverwachte hoek!

2. Inheemse soorten zaaien

Inheemse planten zaai je het beste in het najaar, precies zoals de natuur zelf ook altijd doet. Sommige zaden hebben juist een koude prikkel nodig om komend jaar te kunnen groeien.

DE BLOEIBOOG, HET HELE JAAR DOOR BLOEMEN

Insecten hebben een groot deel van het jaar voedsel (nectar en stuifmeel) nodig. Zorg dus dat er van het vroege voorjaar tot in het late najaar steeds iets bloeit. Van een klein aantal soorten begint de bloei in het najaar, zoals de inheemse soorten herfsttijloos en de klimop. Die laatste is heel belangrijk voor bestuivers in het najaar. En dan zijn er ook nog zomerplanten die lang doorbloeien of zelfs het gehele jaar bloeien zoals het madeliefje, de paardenbloem en paarse dovenetel. In het voorjaar krijg je dan weer de bloeiende voorjaarsbollen. Zo volgen ze elkaar mooi op en zijn de insecten dolblij.

Foto: Rene Koster

IT NA-JAAR! DOE DIT
DOE DIT NA-JAAR! D
E "DIT NA-JAAR! DOE

IT NA-JAAR! DOE DIT
DOE DIT NA-JAAR! D
E DIT NA-JAAR! DOE

JE BENT AL (WINTER)KLAAR!

Wil je ook een keertje beloond worden voor niks doen? Dat kan! De beste manier om jouw tuin of balkon winterklaar te maken, is door de boel de boel te laten! Misschien ziet het er wat rommeliger uit, maar de vogels en insecten in je tuin zijn je dankbaar. In de winter zijn zaden voor veel vogels een voedzame snack. En voor veel insecten zijn de stengels een mooi beschut plekje om te overwinteren. Ook zitten er in en op stengels veel eitjes, larven en cocons van insecten. Knip uitgebloeide planten pas in het voorjaar af zodat allerlei diertjes de winter veilig door kunnen komen.

WAT JE KAN DOEN DOOR NIKS TE DOEN

BODEM & CYCLUS

1. Laat de grond zoveel mogelijk met rust

Stop met het spitten en schoffelen van je grond. Het is veel werk, slecht voor bodemleven en kan bodemdierpjes doden. Laat de bodem zich natuurlijk mengen door mollen en wormen.

2. Laat takjes en bladeren liggen

We houden van een opgeruimde tuin, maar dit najaar (en elk najaar) kun je takjes en bladeren beter laten liggen. Dit helpt wormen, bacteriën en schimmels. Niet opgeruimd smaakt lekker.

3. Begroeien en bedekken

Houd de bodem begroeid of bedekt. Dit voorkomt uitdroging en biedt een leefgebied voor dieren. Takjes en bladeren zorgen voor extra bescherming en warmte in de herfst en winter.

Wist je dat

Diertjes die op 20cm diepte leven, houden van een constante temperatuur en een wat vochtigere bodem. Komen ze aan de oppervlakte dan is het daar een stuk droger en de temperatuurverschillen zijn er te groot. Laat ze dus lekker in het donker!

4. Maak je eigen compost

Verzamel groente-, fruit- en tuinafval in een compostbak of schaduwplekje. Vermijd gekookt voedsel, vlees en botten, en snijd grote stukken klein. Compost houdt de bodem vochtig, waardoor je minder hoeft te sproeien.

HOE KRIJG IK EEN GEZONDE BODEM?

Een gezonde bodem betekent genoeg voedsel voor de planten in je tuin en dat zorgt weer voor goed bloeiende planten. Dat doe je zo.

Turfvrije potgrond

Veel potgrond en tuinaarde bevat turf, wat uit veengebieden wordt gewonnen en dus slecht is voor de natuur. Kies daarom voor turf-vrije opties, die steeds vaker verkrijgbaar zijn.

Bladaarde maken

Verzamel in de herfst bladeren van inheemse bomen en stapel ze in een hoek van je tuin, ideaal als laagje tuinresten volgend jaar. Op een balkon kun je bladeren in een afgesloten zwarte vuilniszak bewaren en volgend voorjaar als plantenvoeding gebruiken.

"In de natuur zijn
veel voorbeelden
van laatbloeiers
die ook dicht bij
huis te vinden zijn"

RUBEN VERMEER

Boswachter ecologie Veluwezoom

STEENUIL IN EEN
MET KLIMOP
BEGROEIDE EIK

KLIMOP

Een van de meest massaal bloeiende soorten in het najaar is de klimop. Sommige zien deze klimplant is een lastpak maar in het najaar is deze soort een van de meest beschikbare nectarbronnen. Wanneer je de klimop rustig laat groeien en niet snoeit vormt deze in het najaar korte takjes met bloeitrossen. De bloeitrossen zitten vol nectar en verspreiden een zoete geur wat insecten aantrekt. Ook trekvogels tanken bij door zich aan deze insecten tegoed te doen. Omdat klimop het hele jaar groen blijft is het ook een perfecte verstoppiek voor vogels om in te broeden, voor insecten om in weg te kruipen of voor een steenuiltje om overdag in te rusten.

De Nederlandse natuur staat onder druk, dat mag geen verrassing zijn. Omdat ik veel buiten kom zie ik de directe effecten op de natuur van bijvoorbeeld de extreme droogte van de laatste jaren. Ik vind het een leuke uitdaging om mensen enthousiast te maken voor de natuur. Als het gaat om laatbloeiers, zijn er vele voorbeelden uit de natuur die ook dicht bij huis herkenbaar zijn.

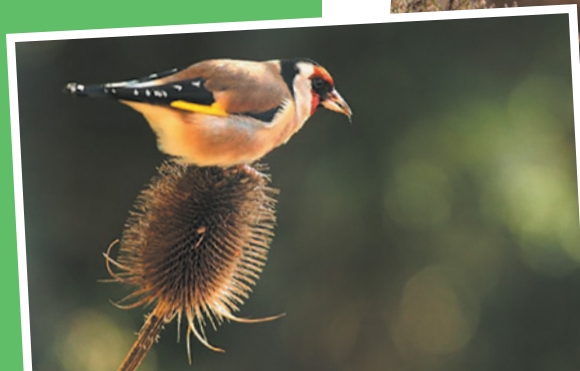
Biodiversiteit booster

Laat uitgebloeide bloemen staan! Veel planten hebben nog veel waarde nadat ze uitgebloeid zijn. Zoals de kaardenbol en zonnebloem: kleurrijke vogels zoals groenlingen en putters zijn dol op de zaden van deze planten.

GROENLING EN
PUTTER OP
ZONNEBLOEM

PUTTER OP
KAARDENBOL

VAN VROEG- TOT LAATBLOEIKALENDER

Wil jij het hele jaar door een mooie bloementuin, waar insecten zoals bijen en vlinders ook nog eens lekker veel nectar en stuifmeel kunnen vinden? Deze bloeikalender helpt je bij het kiezen van bloemen en planten die ervoor zorgen dat jouw tuin - zelfs in de winter - altijd in bloei staat en daarmee de biodiversiteit een boost geeft!

INSECTEN ♡ BLOEMEN

Voor bestuiving gebruiken veel bloemen hun geur en kleur waar ze bepaalde insecten mee aantrekken. Of ze bloeien juist op het moment dat bepaalde insectensoorten rondvliegen. Insecten zijn op hun beurt weer afhankelijk van al die verschillende plantenen bloemen. Die geven hen nectar en stuifmeel in ruil voor hun bestuivingsdiensten. Zo is iedere bloem, plant en insect een onmisbare schakel in de biodiversiteit. Mooi hè?

LENTE

Boerenkrokus
Crocus tommasinianus
Februari - Maart

Lenteklokje
Leucojum vernum
Februari - April

Bostulp
Tulipa sylvestris
April - Mei

Wilde kievitbloem
Fritillaria meleagris
April - Mei

Daslook
Allium ursinum
April - Juni

Maarts viooltje
Viola odorata
Februari - April

Gevlekt longkruid
Pulmonaria officinalis
Februari - Mei

Wilde hyacint
Hyacinthoides non-scripta
April - Mei

Gulden sleutelbloem
Primula veris
April - Juni

Bloeiërs die in de lente uitkomen en daarmee een belangrijke nectarbron zijn voor hommels en vlinders. Tijdens een zonnige voorjaarsdag komen ze langzaam tevoorschijn uit hun winterrust.

ZOMER

Beemdkroon
Knautia arvensis
Juni - September

Slangenkruid
Echium vulgare
Mei - September

Grote tijm
Thymus pulegioides
Juni - Oktober

Margriet
Leucanthemum vulgare
Mei - Augustus

Korenbloem
Centaurea cyanus
Juni - Augustus

Grote klapproos
Papaver rhoeas
Mei - Juli

In de zomer heb je de grootste kans om vlinders in je tuin te zien. Planten als hemelsleutel, beemdkroon en duizendblad zijn goede vlinderlokkers. Zaai deze bloemen op een plek in je tuin waar veel zon komt.

HERFST

Klimop

Hedera helix
September - December

Groot kaasjeskruid

Malva sylvestris
Juni - Oktober

Duizendblad

Achillea millefolium
Juni - Sep, Okt - Jan

Herfstleuwentand

Scorzoneroïdes
autumnalis Juli - Oktober

Wegdistel

Onopordum acanthium
Juli - Oktober

Herfsttijloos

Colchicum autumnale
September - Oktober

Knoopkruid

Centaurea jacea
Mei - September

Blauwe knoop

Succisa pratensis
Juli - Oktober

Grote teunisbloem

Oenothera glazioviana
Juni - Oktober

Koninginnekruid

Eupatorium cannabinum
Juli - Oktober

Duifkruid

Scabiosa columbaria
Juli - September

Hemelsleutel

Hylotelephium telephium
Juli - September

Muskuskaasjeskruid

Malva moschata
Juni - September

Struikheide

Calluna vulgaris
Juni - September

Inheemse planten en bloemen kunnen bij een warm najaar lang blijven bloeien. Op dit soort 'doorbloeiers' blijven ook veel hommels en andere insecten actief. Voor veel vogels vormen insecten een belangrijk onderdeel van hun dagelijkse maaltijd.

WINTER

Gewoon sneeuwkllokje
Galanthus nivalis
Januari - April

Winterakoniet
Eranthis hyemalis
December - Maart

MIJN BLOEILIJST

Kleurrijke bloeiërs die goed passen bij mij thuis:

LENTE

ZOMER

HERFST

WINTER

Planten die in de winter gaan bloeien. Veel zijn het er niet. Maar juist omdat het er maar weinig zijn vallen ze zo goed op. Ze brengen bovendien een fijne boodschap: **nog even volhouden en dan is het weer lente!**

LENTE

Biodiversiteit booster

Koop bij voorkeur biologische bloembollen, zaden en planten voor de bescherming van bloemen en insecten.

De lente is de tijd van de 'eerstelingen'. De eerste boerenzwaluwen dartelen door de lucht. Beuken ontvouwen hun bladeren en de eerste dovenetels steken boven het gras uit. Door in het voorjaar de juiste zaden en zaadmengsels te kiezen en bollen te planten, zorg je ervoor dat insecten en vlinders jaarrond wat te eten hebben. Hommelkoninginnen bijvoorbeeld, die uit hun winterslaap ontwaken, hebben vroegbloeiers zoals de paardenbloem nodig. Dat geeft hen energie om nieuwe kolonies te stichten.

ZOMER

In de zomer heb je de grootste kans om vlinders in je tuin te zien. De meeste vlinders zijn namelijk echte zonzonabidders. Sommige vlinders zijn behoorlijk kieskeurig: die kiezen voor zogenoemde 'waardplanten' om hun eitjes op af te zetten. Dit zijn planten die voldoende voedsel bieden voor de rupsen om te kunnen groeien en uiteindelijk te kunnen ontpoppen. Als je speciale vlindersoorten naar je tuin wilt lokken, zoek dan dus eens uit welke waardplanten daarbij passen. Zo help je hen ook met hun voortplanting.

Biodiversiteit booster

Door een vijver aan te leggen spot je straks mogelijk libellen en waterjuffers!

Biodiversiteit booster

Zorg ook voor lekkere besdragende struiken, vogels zijn gek op deze calorierijke hapjes!

HERFST

Zeker bij een warm najaar, blijven veel inheemse planten en bloemen lang bloeien. Daardoor blijven hommels en andere insecten ook langer actief. Naast bessen en zaden vormen deze insecten een belangrijk onderdeel van de dagelijkse maaltijd van vogels. Dan hebben we het niet alleen over de vogels die hier de winter doorbrengen. Ook vogels die door ons land trekken op weg naar verre oorden doen hier hun voordeel mee. Met de juiste door- of laatbloeiers in jouw tuin, help jij ook deze vogelsoorten dus zo goed mogelijk op weg.

WINTER

Biodiversiteit booster

Plant eens wat winterakonieten, een van de eerste bloeiende soorten van het jaar! Bij een zachte winter trekken de fraaie bloemen op zonnige warme dagen de eerste bijen aan.

De meeste planten verliezen in aanloop naar de winter hun bloemen en bladeren of sterven af. Wanneer je inheemse planten in je tuin hebt, komt dit plantmateriaal op de grond terecht en verteert. De afgestorven plantenresten vormen op deze manier nieuw voedsel voor bijvoorbeeld wormen en in de bovengrond levende wormen en kevers. Het is tegelijkertijd gratis voeding voor al je planten in de tuin. Dan is extra voeding of bemesting in het voorjaar als vanzelf niet meer nodig.

WORD
NU LID

SAMEN GEVEN WIJ DE BIODIVERSITEIT EEN BOOST!

In Nederland zijn we 85% van onze natuur kwijt.

Buiten de natuurgebieden is er amper ruimte voor natuur. Het landschap in Nederland lijkt groen, maar is verdroogd, verzuurd en strak getrokken. Met desastreuze gevolgen van dien. Voor de natuur en voor ons mensen. Als Natuurmonumenten zetten wij alles op alles om dit te veranderen. Wij vergroten en verbinden natuurgebieden om de biodiversiteit te herstellen. En wij werken samen met boeren om het platteland tot bloei te brengen.

Als onze (klein)kinderen straks ook nog van de natuur willen genieten moeten we nu in actie komen! **Word dus, net als 945.000 andere natuurliefhebbers, lid en ga naar natuurmonumenten.nl/word-lid.**

Foto: Miranda Bos

Natuurmonumenten

natuurmonumenten.nl